

”En glansfull framtid”

Den kongress som konstituerade TCO samlades söndagen den 11 juni 1944. Då var tidningarna fyllda av nyheter om de allierades offensiv efter dagen D, den 6 juni, då brittiska och amerikanska trupper landsteg i Normandie, och om Sovjetunionens anfall på Finland, som sökt stöd hos Tyskland efter vinterkriget.

Viktor von Zeipel inledde som hedersordförande i Daco med att konstatera att kongressen ägde rum i skuggan av ett världshistoriskt händelseförlopp, men att den ändå borde röna största uppmärksamhet. Han spådde organisationen ”en glansfull framtid” vilket den socialdemokratiska Morgon-Tidningen tog fasta på och gjorde rubrik av i sitt referat från kongressen.

När Ruben Wagnsson intervjuades av liberala Dagens Nyheter såg han det som särskilt lyckligt att samgåendet mellan Daco och Gamla TCO hade kommit till stånd just i detta läge, då äntligen ett slut på kriget kunde anas. Nu gällde facklig kraftsamling för att motverka att en fredskris av samma slag som efter första världskriget uppstod. Men det gällde också att ta igen förlorade år och först och främst återställa 1939 års reallöner.

Under krigsåren hade Sverige präglats av samverkan med nedtoning av intresse motsättningar och politiska motsättningar. Det huvudavtal mellan LO och SAF, om bland annat hantering av stridsåtgärder som träffats på Hotell Saltsjöbaden 1938, hade fördjupats till den berömda Saltsjöbadsandan.

I sitt middagstal vid den konstituerande kongressen gjorde Ruben Wagnsson en poäng av att representanter för Daco och Gamla TCO, när man förhandlade om sammanslagning, valt att träffas på Hotell Saltsjöbaden – ”en miljö som var lämpad att skapa samförstånd”. Samarbetsandan kom också till uttryck i Wagnssons ”felsägning” att ”vi har inkallat – förlåt inbjudit” – representanter för LO samt staten – som han kallade ”den viktigaste arbetsgivarorganisationen” – och SAF som han benämnde den näst viktigaste. Statens representant

Måndagen 12 juni 1944

Från TCO:s konstituerande kongress på söndagen: Fr. v. förste vice ordförande ingenjör Harald Adamsson, Dacos hedersordförande V von Zeipel, ledamoten i nya arbetsutskottet ombudsman Ernst Ahlberg och den nya organisationens ordförande undervisningsrådet Euben Wegman.

Tjänstemannarörelsen i samlad organisation

Sammanslagning av Daco - TCO beslutad. En glansfull framtid förutspås.

Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) konstituerades på söndagen vid kongress i Grand Hotels festväning. Omkring 300 ombud från 37 olika tjänstemannaorganisationer representerande tillsammans cirka 170.000 tjänstemän deltog.

Dacos hedersordförande V von Zeipel öppnade kongressen med ett stort tal.

När Victor von Zeipel talade vid grundandet av TCO i juni 1944 förutspådde han TCO en glansfull framtid, vilket Morgon-Tidningen tog fasta på när kongressen refererades i tidningen följande dag.

var statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet Tage Erlander, den man i kanslihuset som hade störst inflytande på lärarlönerna. ”Felsägningen” är tillskriven för hand i manuskriptet som också har försetts med marginalnoteringen ”stor munterhet”.

Wagnsson avslutade sitt middagstal med orden:

Inte minst viktig för oss är nyrekryteringen. De till TCO anslutna organisationerna räknar för närvarande över 175 000 medlemmar. Vi har anledning hoppas, att nya organisationer inom de närmaste åren ska ansluta sig till oss och att vårt medlemstal snart ska passera 200 000. Enligt den senaste folkräkningen finns det mellan 500 000 och 600 000 tjänstemän i vårt land. Flertalet av dem är ännu oorganiserade. Det gäller att nå dem, att få dem med i vår organisation. När den halva miljonen är samlad i TCO, blir vår organisation en verklig maktfaktor. Då vi den gången marscherar fram med våra krav, kan vi med Björnson sjunga: Ja den marschen ska man höra.

Mer behövde han inte säga för att lyssnarna skulle höra den kända nykterhets- och arbetarrörelsesång ringa i öronen, vars andra strof lyder:

*Takt, takt, hållen takten,
den är mer än halva makten.
Om i takt vi komma hundra,
än vill ingen lyss och undra;
om i takt vi komma tusen,
kanske spetsar man sitt öra,
men när vi bli hundratusen,
ja, den marschen ska man höra.*

TCO var välkommen som organisation på den svenska arbetsmarknaden. I rekryteringsbroschyren Nya Tider från 1945, som trycktes i 60 000 exemplar, uttalade sig statsministern Per Albin Hansson, SAF-chefen Fritiof Söderbäck och LO:s ordförande August Lindberg positivt om den nya organisationen. Statsministern slutade dock med en liten reservation: ”Tjänstemannarörelsen, sådan vi känna den, ter sig även ur samhällets synpunkt som vällovlig och värdefull”. SAF-chefen gladdes åt att tjänstemannarörelsens utveckling följt andra banor än man från början kunde befara och nu hade ”konsoliderats under en stark central ledning och därigenom vunnit större balans och mognad”. LO:s ordförande önskade TCO en hundra procentig täckning, men uttryckte sam-

tidigt förhoppningen att man skulle undvika ”att organisera löntagargrupper som har sin naturliga hemvist i Landsorganisationen”.

Att rationalisera verksamheten

Det fanns en stark ambition att rationalisera verksamheten genom att förmå mindre förbund att gå upp i större, men det var inte så lätt att nå resultat. Efter 1946 års kongress bedömde man att det skulle vara möjligt att redan 1947 skapa ett enhetligt statstjänstemannaförbund genom att slå ihop Civila Stats-

Förbundens medlemsantal vid konstitueringen

Vid konstitueringen var 36 organisationer anslutna till TCO.

26 förbund hade mer än 1 000 medlemmar:

Svenska Industritjänstemannaförbundet.....	32 100
Sveriges Arbetsledarförbund.....	17 900
Försvarets Underbefälsförbund.....	17 200
Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund.....	13 300
Sveriges Allmänna Folkskolläraryörening.....	9 800
Sveriges Folkskolläraryörbund.....	8 600
Handelstjänstemannaförbundet	7 600
Svenska Polisförbundet	6 600
Försvarets Civila Tjänstemannaförbund	6 600
Svenska Bankmannaförbundet	6 400
Sveriges Småskolläraryöreförbund	6 000
Svenska Underofficersförbundet.....	5 200
Kvinnliga Telefontjänstemannaföreningarnas Centralförening.....	5 000
Sveriges Allmänna Lantbrukstjänstemannaförbund	4 100
Centrala Statsförvaltningens Tjänstemannaförbund.....	4 100
Försäkringstjänstemannaförbundet.....	3 900
Sveriges Fartygsbefälsförening	3 100
Svenska Tullmannaförbundet	2 800
Svenska Järnvägarnas Kontorspersonal- och Arbetsledareförbund	2 800
Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsförening	2 300
Föreningen Kvinnor i Statens Tjänst	1 900
Svenska Maskinbefälsförbundet.....	1 900
Sveriges Socialtjänstemannaförbund	1 900
Postverkets Kansli- och Kontorsbiträdeskårers Centralorganisation.....	1 700
Systembolagens Personalförening	1 600
Tjänstemannaförbundet för Hotell och Restauranger.....	1 600

Tolv nya organisationer 1946 och 1947

Under 1946 anslöts två och under 1947 inte mindre än tolv organisationer till TCO varav fem hade mer än ettusen medlemmar:

Svensk Sjuksköterskeförening.....	8 800
Sveriges Folkskollära­rinneförbund.....	4 800
Svenska Journalistföreningen	1 700
Svenska Skolkö­lära­rinnornas Förening.....	1 200
Slöjd- och Yrkeslära­rnas Riksförbund.....	1 100

förvaltningens Tjänstemannaförbund (CST) och Försvarets Civila Tjänstemannaförbund. Däremot inträdde Arbetsförmedlingstjänstemännens Riksförbund, Sveriges Jordbruksinstruktörers Förening, Sveriges Sinnessjukhus' Arbetsledareförening och Automobilbesiktningmännen Förening efter några år i CST.

Lika lätt gick det inte att få de båda kvinnoförbunden – Föreningen Kvinnor i Statens Tjänst och Kvinnliga Telefon­tjänstemannaföreningen – att uppge sin självständighet och bli en del av CST. I sitt inledningsanförande på 1946 års kongress sade Valter Åman att TCO inte behövde några speciella fackliga organisationer för kvinnor, men han lovade att överväga att skapa ett organ inom TCO för kvinnor och deras intressefrågor. Kvinnoförbunden var av annan uppfattning och det skulle dröja till 1953 innan de gick upp i CST.

Större framgång hade TCO:s styrelse med sin rekommendation att Sveriges Socialtjänstemannaförbund (främst socionomer) med 2 300 medlemmar skulle ansluta sig till SKTF, vilket skedde 1949.

På lärarsidan tog gamla rationaliseringsdiskussioner fart i och med TCO:s tillkomst. Sveriges Allmänna Folkskollä­rar­förening ombildades 1946 till en federation av förbund för manliga och kvinnliga folkskollärare och småskollä­rar­in­nor vilka var för sig var medlemmar i TCO. Federationens egna uppgifter gällde främst yrkesfrågor och att ge ut en tidning. Man var öppen för att ”en riksomfattande facklä­rar­grupp”, liksom att även läroverkslära­rna i Lära­rnas Riksförbund skulle kunna ingå i federationen.

Bakom formuleringen ”en riksomfattande facklä­rar­grupp” låg TCO:s arbete med att få samman olika facklä­rar­grupper, både sådana som redan var anslutna till TCO och andra. Ansträngningarna var framgångsrika såtillvida att Svenska Facklära­r­förbundet bildades och inträdde i TCO 1948 med 4 500 medlemmar. Samma år anslöt sig Svenska Folk­hö­g­skolan­ns Lära­r­för­bund till TCO med 343 medlemmar.

Det lantbrukstjänstemannaförbund som hört till TCO:s grundare upplöstes redan 1946. I stället inträdde det nybildade och mera klart fackliga Svenska Lantbrukstjänstemannaförbundet 1949 med 1 700 medlemmar. Apoteksteknikerförbundet med 3 700 medlemmar anslöts 1954.

Handelstjänstemannaförbundet hade sina rötter i yrkesorganisationer för kontorister och affärsmedhjälpare. Förbundet var berett att ta emot alla tjänstemän från handeln i vidaste mening men fick lov att göra halt vid industrin, SIF:s område. Man var motståndare till att apoteksteknikerna fick inträda i TCO som ett eget förbund; systembolagens personalförening anslöts tidigt till HTF. Så småningom skulle även Tjänstemannaförbundet för Hotell och Restauranger, stewards, samt privatanställda tandtekniker och tandsköterskor som utgjort egna förbund i TCO gå upp i HTF, medan de landstingsanställda gick till SKTF.

Arbetsledarförbundet (SALF), TCO:s näst största förbund, hade sin tyngdpunkt i industrin men hade också ambitioner att organisera personer i arbetsledande ställning över i stort sett hela arbetsmarknaden. Detta innebar konkurrens med framför allt de tjänstemannaförbund som hade arbetsplatsen som utgångspunkt för sin rekrytering och orsakade motsättningar inom TCO som ledde till att SALF 1966 första gången ställde sig utanför TCO.

I förhållandet till LO skapade oklara organisationsgränser för vissa statsanställda till en början betydande irritation, men om någon trodde att Valter Åman skulle dra sig för att fullt ut hävda TCO:s intresse gentemot sin tidigare organisation var detta en missbedömning. Med Handelsanställdas förbund skulle gränsvister bli återkommande och mer långlivade.

Med styrkan av en naturkraft – mot Saco

Under 1947 blev det allt tydligare att de så kallade yngreföreningarna av akademiker var på väg att bilda det som skulle bli Sveriges Akademikers Centralorganisation (Saco). I yngreföreningarna ingick cirka 10 000 ungdomar som utbildade sig till eller var färdiga läkare, jurister, läroverkslärare, präster, museimän, veterinärer, folkbibliotekarier, civilekonomer, tandläkare, humanister och naturvetare samt amanuenser vid universitet och högskolor.

TCO hade på olika sätt försökt motverka detta och i slutet av augusti utfärdade TCO en kommuniké som hotfullt beklagade ”det steg som vissa akademiskt utbildade tjänstemän synes vara beredda att taga och vill icke dela ansvaret för den isolering i förhållandet till den samlade tjänstemannarörelsen, som dessa tjänstemannagrupper därmed utsätta sig för”.

Så uttalade sig en organisation med självkänsla. Att TCO var en organisation som hade framtiden för sig kunde alla se:

Illustration ur en värvningsbroschyr 1951 från den växande tjänstemannaorganisationen.

» Vid årsskiftet 1947/48 hade medlemstalet i TCO-förbunden stigit till 238 700, en ökning med 32 procent på tre och ett halvt år.

» TCO:s strävan att bli erkänd som löntagarrepresentant i samhällsorgan på lika fot som LO började mycket positivt genom representation i såväl länsarbetsnämnderna som i den centrala arbetsmarknadsmyndigheten (från 1948 Arbetsmarknadsstyrelsen); det var tack vare en motion från två högermän som TCO fick en plats i länsarbetsnämnderna. I Arbetsdomstolen fick TCO 1947 en plats tack vare att LO avstod från en av sina. Genom representation i Centralkommittén för Folk och Försvar (senare Centralförbundet Folk och Försvar), där redan Daco hade ingått, kom TCO att företräda breda medborgerliga intressen.

- » Runt om i landet hade TCO-kommittéer bildats som samlingsplats för tjänstemän från förbundens lokalavdelningar; i årsberättelsen för 1947 redovisas 33 TCO-kommittéer. Bildandet skedde på lokala initiativ; på vissa håll hade man kunnat bygga vidare på motsvarande organ inom Daco och förebilden var givetvis LO-sidans lokala FCO. TCO:s styrelse var angelägen om att kommittéerna inte skulle bli ostyrbara och kostsamma och utfärdade redan från början riktlinjer för verksamheten, som mest handlade om vad kommittéerna inte fick göra. Här ingick att de inte fick "låta sig utnyttjas i partipolitiskt syfte" eller trampa in på "rent fackliga frågor, vilka handhas av respektive organisationer".
- » Under 1947 hade TCO börjat ge ut en egen månadstidskrift med namnet Tjänstemannarörelsen, alltså en motsvarighet till LO:s Fackföreningsrörelsen.
- » TCO-organisationerna hade tillsammans med studieförbundet Tjänstemännens Bildningsverksamhet (TBV) beslutat att inrätta en tjänstemannarörelsens egen skola och för ändamålet köpt fastigheten Bergendal i Sollentuna med en tomt på 36 000 kvadratmeter. (TBV hade bildats 1935

av medlemsförbund inom Daco som en motsvarighet till ABF och när Bergendal inköptes var flertalet TCO-förbund liksom centralorganisationen själv huvudmän.)

- » TCO:s kansli – eller ”expedition” som man skrev i verksamhetsberättelserna de första åren – bestod till att börja med av sekreteraren Otto Nordenskiöld och tre medhjälpare. Nordenskiöld och den dynamiske direktören Valter Åman trängdes med ytterligare åtta personer i en före detta bostadslägenhet på Kungsholmstorg 6; när utredningsenheten med tre personer bildades placerades dessa i en separat lägenhet i huset. Det blev alltmer akut att finna större och lämpligare lokaler.
- » När Saco bildades i oktober 1947 angavs medlemstalet till 15 000 i 18 anslutna organisationer. I inget pressorgan välkomnades händelsen, skrev Dagens Nyheter, ”utom förstås i Svenska Dagbladet, där varje ’ståndsmässig’ organisation kan räkna på kärleksfull tillit” och förklarade att det var Högerpartiet som stod bakom. DN stod helt på TCO:s sida. Saco fick tidigt rykte om att vara militant. Ett år efter Sacos bildande manade DN till ”självbesinning” och varnade för splittring i den nyligen enade tjänstemannarörelsen.

Under 1948 hade TCO erbjudit framför allt läroverkslärare, universitetslärare, läkare, farmaceuter och präster att ansluta sig till TCO som egna förbund medan övriga Saco-medlemmar skulle föras till de TCO-förbund som organiserade tjänstemän på respektive arbetsplats. Samtidigt överlade man med Statstjänstemännens Riksförbund (SR) om anknytning till TCO. Ett möte mellan de tre organisationerna hölls signifikativt nog på Hotell Saltsjöbaden. Dock infann sig ingen samarbetsanda. I stället fördjupades konflikten med Saco och ett krig om de akademiskt utbildade startade. TCO bidrog med en trettiovtåsidig rekryteringsbroschyr som spreds till studerande och yrkesverksamma akademiker.

TCO:s strategi blev att isolera Saco, medan Saco gjorde allt för att framställa TCO som fiende till yrkesförbund. Vatten på sin kvarn fick Saco när TCO 1956 antog en plan för organisationens framtida utveckling som baserades på principen om gemensam tjänstemannafront mot de tre arbetsgivarmotparterna: stat, kommun och privata företag. Emellertid gjordes en rad undantag för att tillgodose bland annat yrkesförbunden inom TCO, dock endast tills vidare. Syftet med planen var att stärka tjänstemannarörelsen som part inom respektive sektor.

1956 års organisationsplan hade tillkommit som en följd av att TCO:s första uppgift enligt 1944 års stadgar var ”att verka för bildandet och upprätthållandet av effektiva fackliga tjänstemannaorganisationer”. Emellertid hade styrelsen

I november 1946 kom ett provnummer av tidningen *Tjänstemannarörelsen* som sedan gavs ut fram till 1954. Från och med 1955 blev den TCO-tidningen.

funnit det mödosamt att åstadkomma rationaliseringar av organisationsstrukturen utan en fastställd plan, varför stadgarna 1949 försågs med tillägget ”att i detta syfte även upprätta en organisationsplan”. Planen skulle klarlägga gränslinjer och fastställa medlemsorganisationernas rekryteringsområden. Framtagandet hade lagt i dagen olika intressemötsättningar som inte varit så lätta att överbrygga. En organisation, Svenska Barnmorskeförbundet, såg sig rent av tvingad att lämna TCO på grund av ett krav om att gå samman med sjuksköterskorna; motiveringen för en sådan rationalisering var att alla barnmorskor inom kort också skulle ha sjuksköterskeutbildning. Någon strategi för att tillgodose förbund inom Saco eller SR hade det inte funnits utrymme för i organisationsplanen.

De etablerade parterna på arbetsmarknaden och de viktigaste opinionsbildarna stod på TCO:s sida. Dock lyckades det Saco, som nära nog helt bestod av statstjänstemän, att skaffa sig en jämbördig position med Statstjänarkartellen inom LO, SR och TCO under de så kallade stabiliseringsförhandlingarna med regeringen 1949 och 1950; i den inflationsekonomi som rådde kunde regeringen inte avstå från möjligheterna att binda upp även medlemmar i Saco.

Med styrkan av en naturkraft ...

... bryter en ny folkrörelse fram ...

tjänstemännens egen

var titeln på en rekryteringsbroschyr som TCO framställde 1951. Nu hade medlemstalet ökat med 58 procent sedan 1944. Att TCO var en självmedveten organisation framgår med all önskvärd tydlighet. Därtill bidrog säkerligen ett uppmärksammat internationellt erkännande. TCO var den enda nationella tjänstemannaorganisationen bland de organisationer som 1949 grundat FFI. TCO var också initiativtagare till en stor tjänstemannakongress i Bryssel våren 1951 inom FFI:s ram. TCO:s direktör Valter Åman hade fått äran att inleda med ett anförande betitlat: ”The historical place of the non-manual worker and his position in modern industry, commerce and public service”, vilket han med stolthet lyfter fram i memoarerna *Repor i färgen*. I TCO-delegationen ingick tretton representanter för olika förbund.